

С.В. Кудін,
кандидат юридичних наук, доцент
(Академія адвокатури України)

Дослідження кримінального права Київської Русі російською історико-правовою наукою у 20-х рр. ХІХ ст.

Ключові слова: *російська історико-правовою наука, наукова спадщина І. Еверса, наукова спадщина О. Рейца, кримінальне право Київської Русі.*

У період становлення незалежної Української держави, розбудови її правової системи актуальним є звернення вченими уваги до правових надбань українського народу. В історично-правовому аспекті особливо слід вказати на значущість досліджень у сфері історії вітчизняного кримінального права, зокрема, кримінального права Київської Русі. Важливість таких досліджень пояснюється тим, що у період існування Київської Русі були закладені основні підвалини правових поглядів українського суспільства на сутність провідних понять кримінального права — злочину і покарання. Тому, безперечно, важливим видається об'єктивне вивчення розробок істориків права, що присвятили свої праці дослідженню проблем кримінального права Київської Русі.

Слід зазначити, що важливий внесок у формування системи знань із вказаної проблематики зробили не тільки представники української історико-правової науки. Об'єктивний підхід до цього питання вимагає визнання того факту, що дослідження кримінального права Київської Русі проводились і російськими істориками права. Зокрема, значний внесок було зроблено російськими вченими у ХІХ ст., коли історико-правова наука тільки починала формуватись. Особливо слід зупинитись на працях таких вчених як І.Ф.Г. Еверс та

О.М.Ф. Рейц, адже завдяки діяльності цих вчених були закладені основи, підвалини російської історико-правової науки зі своїми особливостями, на яких у подальшому дістали розвитку різноманітні концепції, школи тощо. Дослідження праць вказаних вчених дасть змогу виявити характер, особливості їх поглядів, визначити тенденції у формуванні російською історико-правовою наукою знань про історію кримінального права Київської Русі.

Проблема статті полягає у необхідності визначити змістовий характер та особливості поглядів І. Еверса та О. Рейца на історію кримінального права Київської Русі.

Слід зазначити, що історико-правові дослідження, які проводили вказані науковці, були предметом вивчення як дореволюційних, так і радянських вчених. Зокрема, більшою або меншою мірою праці І. Еверса та О. Рейца аналізували Д.Я. Самоквасов (“История русского права”, 1878), М.П. Загоскин (“История права русского народа”, 1899), В.І. Пичета (“Введение в русскую историю”, 1923), М.В. Нечкина (“Густав Эверс”, 1927), Н.Л. Рубинштейн (“Русская историография”, 1941), Б.В. Віленський (“Из истории историко-правовой науки в России”, 1976), І.А. Ємельянова (“Историко-правовая наука России XIX в.”, 1988) та деякі інші вчені. У результаті критичного

осмислення наукової спадщини І. Еверса та О. Рейца ними було встановлено кілька важливих складових їх поглядів, зокрема, що вказані вчені вперше намагались систематично викласти історію “русского права”, поєднували історичний та правовий елементи, їм був притаманний певний діалектизм, намагання знаходити внутрішні зв'язки між елементами суспільного життя, розкрити закономірності історичного процесу розвитку суспільства, критичний підхід до історико-правових джерел. Як вважає більшість дослідників, І. Еверс та О. Рейц належали до історико-правової школи (“історико-юридичної”), в основних рисах обґрунтували т.зв. “родову” теорію походження держави.

Зазначені риси їх історико-правових надбань є достатньо важливими, разом з тим, в історіографії обмаль місця відведено вивченню поглядів І. Еверса та О. Рейца на історію кримінального права Київської Русі. Відомості, що маємо, є доволі спорадичними, і не дають можливості скласти повноцінний набір знань про змістовий характер та особливості їх поглядів на історію кримінального права Київської Русі.

Мета статті полягає у визначенні змістового характеру та особливостей поглядів І. Еверса та О. Рейца на історію кримінального права Київської Русі. Головним при цьому є виявлення концептуальних засад наукової спадщини зазначених вчених, власне, підґрунтя, на якому у подальшому дістали розвитку погляди російських вчених на історію кримінального права Київської Русі.

Одним із засновників російської історико-правової науки об'єктивно вважається І.Ф.Г. Еверс (1783 — 1830 рр.), з 1810 р. професор, а з 1819 р. — ректор Дерптського університету. У творчому арсеналі цього талановитого вченого є кілька праць, зокрема, “Предварительные критические исследования для российской истории” (1814 р.), “История руссов” (1816 р.). Але квінтесенцією його наукових пошуків стала праця “Древнейшее русское право в историческом его раскрытии” (написана

німецькою мовою у 1826 р., перекладена на російську у 1835 р.). Чому ж І. Еверс слід вважати тим першим вченим, який багато у чому уособив формування російської історико-правової науки? Дуже влучно з цього приводу висловився Н.Л. Рубинштейн: “Вивчення історичних явищ в їх правовому виявленні, в системі діючих правових норм і в першу чергу на основі юридичних джерел — робить його фактичним засновником науки історії руського права...” [5, 233]

Важливо наголосити, що І. Еверс був послідовником “класичної” німецької історичної школи права. Зокрема, можна стверджувати, що він вважає появу норм кримінального права результатом діяльності людей у додержавний період, коли єдиною формою співжиття була сім'я та рід. Дуже вдало він це показує на прикладі кровної помсти: “У стародавньому періоді Права всюди ще діє приватна помста. Вона панує раніше формування Держави...” [6, 56] Така думка І. Еверса проходить червоною ниткою і при дослідженні ним норм правових пам'яток Київської Русі та свідчень про кримінально-правові відносини у цій державі. Зокрема, щодо поняття вбивства за договором Олега з греками [6, 164], реформи князя Володимира у сфері кримінального права [6, 257] тощо. Як справедливо відзначає І. Платонов, юридичні правила та норми Правди Ярослава “...розвинуті їм з одного джерела, діючого в первісному стані держави, коли воно тільки що виходить із сфери сімейного устрою, звичайно попереднього державному” [2, с. XII]. Отже, І. Еверс стоїть на позиціях первинності звичаїв, що формуються “народним духом”, умовами співжиття людей.

У досліджуваній нами праці І. Еверс вперше намагався знайти закономірності розвитку кримінального права Київської Русі. Ці закономірності він вбачає у двох чинниках. По-перше, у залежності якісних змін кримінального права від розвитку народної правосвідомості, що формувалась під впливом сімейного та родового співжиття людей. Так, говорячи про Правду

Ярослава, вчений зазначає: “Якщо де, то тут переважно необхідно шукати справжній початок всьому позитивному праву, — тут найбільше повинен відкриватися поступовий розвиток його з первинних сімейних відносин...” [6, 337] Особливо показовими у цьому відношенні є твердження І. Еверса стосовно права кровної помсти та його пояснення норм Правди Ярослава щодо порушення права власності. Зокрема, І. Еверс зазначає, що підґрунтям цих норм є народні звичаї-правила: “...усі закони відносно права власності ґрунтувалися на цьому простому правилі: не смій брати нічого, що належить іншому, — правилі, яке визнається у всіх народів непорушною, основною істиною” [6, 344].

Іншою закономірністю було утворення і посилення держави, яка тією чи іншою мірою змінює звичаї. Якщо, аналізуючи договори Олега та Ігоря, І. Еверс вказує на домінуючу роль звичаїв русів, то його дослідження реформи князя Володимира та Правди Ярослава ілюструють погляди вченого на посилення фактору князівської влади. І. Еверс зазначає, що вже у ст. 1 Правди Ярослава законодавець обмежує право помсти, “...так як бачать, що цим правом порушується в більшій або меншій мірі безпека, якою кожний повинен користуватися в Державі...” [6, 318] Так само вплив держави на розвиток норм кримінального права І. Еверс вбачає і щодо постанов правової пам’ятки про тілесні ушкодження [6, 323].

Важливо у зв’язку з зазначеним вище визначити чинники, які сприяли розробці І. Еверсом історії кримінального права Київської Русі. Провідним чинником, на наш погляд, є те, що вчений розглядав кримінальне право не у статичній, а у динамічній формі, “в историческом его раскрытии”, виявляв якісні зміни досліджуваних ним понять кримінального права. Говорячи про діалектизм І. Еверса, М.В. Нечкина зазначає, що у вченого “... не тільки всі явища пов’язані між собою: одне з них переходить в інше, змінюється, плине, предстає перед нами в послідовних, різних формах” [2, 40]. Можна говорити,

що він проаналізував: 1. Поняття кровної помсти; 2. Вбивство та покарання за його вчинення; 3. Тілесні ушкодження (поранення, побої) та покарання за їх спричинення; 4. Злочини проти власності та покарання за їх вчинення.

Із дослідження праці І. Еверса видно, що під розвитком кримінального права він розумів якісні зміни, у першу чергу, у системі покарань. Зокрема, це стосується покарання за вбивство та тілесні ушкодження — поступове обмеження права кровної помсти і введення відкупів (винагород) у випадку відсутності родичів-месників або небажання ображеного мстити за спричинення тілесних ушкоджень. Саме такий перехід бачимо у дослідженні І. Еверсом договорів Олега, Ігоря, реформи князя Володимира, Правди Ярослава. У зв’язку з цим вчений зазначає: “...помста, первинне право сімейного устрою, ...була обмежена не інакше, як поступово, і що це обмеження полягало спочатку у встановленні ступенів спорідненості, на яких повинен лежати обов’язок кровної помсти; — далі, що винагорода встановлена була на той тільки випадок, коли б не знайшлося месників...” [6, 338]

По-друге, суттєвим чинником було поєднання І. Еверсом історичних відомостей, з правовими пам’ятками досліджуваного ним періоду, за словами М.П. Загоскіна “...історія і право стоять тут рука в руку, взаємно висвітлюючи один одного” [1, 87]. Тому вчений намагається не обмежуватись простим переказом статей правових пам’яток, а співвідносить їх з реальною дійсністю, розглядає розвиток кримінального права як історичний процес, відображений у статтях писаних правових джерел. У зв’язку з цим, слід вказати на широке застосування вченим критичного підходу до досліджуваних ним джерел. Так, особливо чітко це видно у проблемі реформування князем Володимиром системи покарань за вбивство: І. Еверс співставляє текст літопису Нестора з відомими історичними фактами, правосвідомістю населення у кінці X ст. Він зазначає, що літописець не зовсім вірно передав сутність реформи

по введенню Володимиром смертної кари, адже "...це суперечить всім нашим відомостям про моральний і законний стан Росії того часу..." [6, 249] Дуже цікаво у подібному напрямі І. Еверс розглядає і статті договорів Олега та Ігоря, в яких відображені були кримінально-правові відносини. Зокрема, він вдало співставляє зазначені статті із станом сімейного життя русичів, зовнішньополітичною ситуацією того часу, проводить аналогії із давнім правом інших народів. Саме таке співставлення заклало основу його тлумачення відповідних статей договорів. Так само можна говорити і про критичний підхід вченого при дослідженні ним Правди Ярослава: норми про право кровної помсти, грошову винагороду пояснюються ним станом правосвідомості тогочасного суспільства, що формувалось умовами сімейного життя, а також посиленням ролі держави в упорядкуванні кримінально-правових відносин.

Одним з важливих методів, які застосовує І. Еверс, є метод аналізу. Завдяки йому вченому вдалось виявити характерні риси права кровної помсти, призначення грошових винагород у випадку вчинення вбивства, тілесних ушкоджень тощо. Достатньо важливим методом був порівняльно-правовий, який використовує вчений при дослідженні кримінально-правових норм договорів Олега та Ігоря. Зокрема, для правильного розуміння сутності статей, в яких йшлося про вбивство, тілесні ушкодження, крадіжку і покарання за вчинення зазначених злочинів, він порівнює звичаєве право русів із грецьким правом, співставляє їх і знаходить відмінності.

Оскільки домінуючим у дослідженні І. Еверса є історичний підхід, то провідним методом стає історичний, що підтверджує належність вченого до історичної школи права. Завдяки застосуванню даного методу І. Еверс прослідковує на якісних змінах конкретних понять кримінального права Київської Русі його виникнення і розвиток від укладення першого договору з греками (Олега, 911 р.) до Правди Ярослава. Поряд з цим, І. Еверс використовує логічний метод, у результаті чого він відтворює основні

рис еволюції кримінального права Київської Русі. Зокрема, він встановлює, що право помсти за вбивство і тілесні ушкодження є наслідком сімейного життя людей, а у період державності воно обмежується законодавцем у Правді Ярослава; грошові відкупи встановлюються поступово разом з обмеженням права помсти; упорядковуються і узагальнюються на законодавчому рівні порядок вирішення різноманітних випадків порушення права власності.

Достатньо цікавими є теоретичні узагальнення І. Еверса. Зокрема, він схематично виклав власний погляд на проблему поступового відмирання права помсти. Вчений зазначає, що "...помста робиться священним обов'язком спочатку для одноплемінників; ...в результаті, вона стає тільки правом, від якого в Державному союзі, ...поступово всі відмовляються, спочатку одноплемінники, потім родичі, а за ними ...за умови відплати, тобто речової винагороди, і члени сімейства" [6, 56].

Достатньо широко І. Еверс застосовує спеціально-юридичний метод, досліджуючи кримінальне право Київської Русі за допомогою сучасної вченому юридичної термінології. Особливе значення при цьому відіграв переклад вченим правових пам'яток, а також виокремлення ним з літопису Нестора відомостей про кримінально-правові відносини. Завдяки застосуванню такого методу І. Еверс тлумачить і реконструює кримінально-правові відносини, зафіксовані у правових джерелах; пояснює покарання за вбивство, тілесні ушкодження, крадіжку, сутність приватних винагород за вчинення злочину тощо.

На наш погляд, початок формування у першій чверті XIX ст. історико-правової науки, її предмета, методологічної бази дослідження, рівень розвитку тогочасних знань про кримінальне право об'єктивно наклали свій відбиток на характер підходів І. Еверса до дослідження кримінального права Київської Русі. Так, якщо у другій половині XIX ст. науковці здебільшого застосовували інституціональний метод, що полягав у системному вивченні кримінального права Київської Русі за його

основними поняттями та інститутами, то І. Еверс використовує постатейний аналіз правових джерел. Відтак, деякі поняття кримінального права (поняття злочину, елементи складу злочину, поняття обставин, що виключають злочинність діяння тощо) не отримали у праці І. Еверса висвітлення.

У дослідженні І. Еверса відсутнім є вивчення норм кримінального права, що містились у церковних статутах Володимира та Ярослава, тексти яких стали відомими у 70-х рр. XVIII ст. Тому вчений не зміг визначити характер церковного кримінального права Київської Русі, з'ясувати вплив візантійського права, його можливу рецепцію тощо.

Оцінюючи дослідження І. Еверсом Руської Правди, слід зазначити, що він звернув, головне, увагу на Правду Ярослава. Вище зазначалось, що заслугою вченого є не тільки власний авторський переклад статей цієї пам'ятки, але й історико-юридичне її дослідження. Разом з тим, Правда Ярославичів та Просторова Правда були ним тільки перекладені без критичного аналізу норм, що відображали кримінально-правові відносини. Тому можна говорити, що з історико-правової точки зору І. Еверс частково дослідив кримінальне право Київської Русі.

Безумовно, І. Еверс достатньо чітко довів детермінацію розвитку кримінального права Київської Русі у період укладення русько-візантійських договорів, реформи князя Володимира, Правди Ярослава такими чинниками як розвиток свідомості населення, формування і посилення ролі державних інституцій. Поряд з цим, І. Еверс не достатньо враховував економічний чинник, соціальне положення суспільних класів.

У контексті формування російською історико-правовою наукою знань про кримінальне право Київської Русі слід виділити іншого професора Дерптського університету — О.М.Ф. Рейца (1799 — 1862 рр.), який виклав свою наукову концепцію у монографії “Опыт истории российских государственных и гражданских законов”

(написана німецькою мовою у 1829 р., перекладена на російську мову у 1836 р.). Як зазначає М.П. Загоскин, О. Рейц “... замечательный, как авторъ перваго опыта систематическаго изложения истории русскаго права” [1, 249]. У загальному викладі історії держави і права ця риса праці О. Рейца є дуже важливою, на що вказує її перекладач Ф. Морошкин: “...всі перераховані праці спрямовані були або на приватний предмет, або на один період Законодавства, або не містили наукової критики, написані без ідеї про ціле, або спрямовані були виключно на збір матеріалів” [4, XV]. Так само вважає і В.І. Пичета [3, 117]. Як бачимо, вчені достатньо позитивно оцінювали працю О. Рейца. Дійсно, в його праці дана доволі цілісна система поглядів на розвиток державності і права, у тому числі і кримінального, що виходив за межі періоду Київської Русі і обіймає період до середини XVII ст.

Конкретизуючись до безпосереднього предмета нашого дослідження, слід зазначити, що О. Рейц розвинув ідеї свого попередника. Зокрема, слід говорити про те, що вчений при дослідженні кримінального права Київської Русі використав значно більше правових джерел, ніж І. Еверс. Окрім договорів Олега та Ігоря, Правди Ярослава, О. Рейцем аналізувались Правда Ярославичів, Просторова Правда, церковні статuti Володимира та Ярослава, хоча реальність останніх і була поставлена ним під сумнів. Отже, можна говорити, що вчений більш повно виклав історію кримінального права Київської Русі.

Слід зазначити, що О. Рейц вперше приділив увагу історичній долі кримінального права Київської Русі, розглядаючи її у контексті розвитку московсько-російського кримінального права (кримінальне право Галицько-Волинської Русі та періоду, коли українські землі входили до складу Литовсько-Руської держави та Речі Посполитої, О. Рейц не висвітлював з суто об'єктивних, як на той час, причин — уявлень в російській історичній науці про генетичний зв'язок Київської Русі, її правової системи лише з Московським

князівством, царством). Таким чином, вчений не обмежився вивченням кримінального права Київської Русі, а намагався дослідити розвиток основних його положень у більш пізні історичні періоди. Причому, важливість такого підходу розуміє і сам О. Рейц, зазначаючи, що законодавство часів Олексія Михайловича є заключення “Древняго Права”, “Огляд Права по Уложению має разом на меті показати його положення у зв’язку з ідеями Стародавнього Права...” [4, XXV — XXVI].

Більш чітка, ніж у І. Еверса, представлена у О. Рейца періодизація. Якщо І. Еверс ділить історію за релігійною ознакою — “період язичництва — період християнства”, то в основі періодизації, запропонованої О. Рейцем — державно-правовий чинник, зокрема, такі фактори як поява перших законів, утворення держави, форма правління тощо (І період — середина IX — середина XI ст., II період — середина XI — середина XVI ст., III період — середина XVI — середина XVII ст.). З іншого боку, така періодизація, яка, на нашу думку, “розриває” історію держави і права Київської Русі, у тому числі — і історію кримінального права, є недостатньо вдалою. Адже ми вважаємо, що кримінальне право Київської Русі складає сформовану систему, яка генетично пов’язана з державним ладом Київської Русі, її суспільним устроєм, економічною сферою, правосвідомістю населення тощо, і тому має розглядатись в рамках існування Київської Русі, від її виникнення до занепаду.

Праця О. Рейца цікава і тим, що її автор постійно робить узагальнення розвитку кримінального права. Зокрема, він наголошує, що “Приватне Право містить в собі разом і Кримінальне ...Вся система права цього часу є: відплата за спричинену образу, або винагорода за заподіяну” [4, 55]. Досліджуючи Просторову Правду, О. Рейц справедливо відзначає, що “У законах цього періоду довго ще панували основи приватного задоволення, яке замінило помсту і відплату стародавнього часу” [4, 179]. Такі історико-теоретичні

виклади є дуже важливими з огляду як тогочасного розуміння характеру кримінального права Київської Русі, так і для створення наукового підґрунтя подальших розробок проблем історії кримінального права Київської Русі.

Наукові погляди на історію кримінального права Київської Русі О. Рейца та І. Еверса мають і кілька спільних рис. Зокрема, О. Рейц, як і його попередник, розглядає розвиток кримінального права через, передусім, генезис системи покарань. Схема цього генезису є, у загальних рисах, подібною до схеми І. Еверса: 1. Помста злочинцю з боку ображеного чи його родичів; 2. Перехід від помсти до грошових винагород (викупи); 3. Суто кримінальні покарання (наприклад, “поток і пограбування”).

Слід зазначити, що методологічна база дослідження історії кримінального права Київської Русі у працях І. Еверса та О. Рейца є також багато у чому схожа. О. Рейц також застосовує історичний підхід, керується постатейним аналізом норм правових пам’яток, використовує метод аналізу, спеціально-юридичний, порівняльно-правовий та логічний метод.

Таким чином, із сказаного вище можна зробити наступні висновки:

1. У 20-х рр. XIX ст. представниками російської історико-правової науки І. Еверсом та О. Рейцем проводяться перші історико-юридичні дослідження кримінального права Київської Русі. Наукові погляди цих вчених на історію кримінального права Київської Русі були багато у чому спільними:

— обидва науковця підтримували ідеї історичної школи права, тому первинним джерелом кримінального права вважали звичаї, що формувались умовами співжиття людей в об’єднанні “рід-сім’я”;

— вперше І. Еверс, а згодом — і О. Рейц, намагались знайти закономірності розвитку кримінального права Київської Русі. До них вони відносили розвиток народної правосвідомості та посилення ролі держави як регулятора кримінально-правових відносин;

— для обох вчених характерним є дослідження кримінального права Київської Русі з позицій діалектизму. Тому розвиток кримінального права Київської Русі уявлявся, в основному, як якісні зміни у системі покарань за певною схемою: необмежена кровна помста — її обмеження, введення відкупів та грошових винагород потерпілому — поява суто кримінальних покарань (“поток і пограбування”);

— для праць І. Еверса та О. Рейца характерним є поєднання історичних відомостей про кримінально-правові відносини з правовими джерелами. Тому вчені намагались відобразити історичний процес — розвиток кримінального права — у нормах правових пам’яток;

— спільною у загальних рисах є і методологічна база досліджень І. Еверса та О. Рейца (домінує історичний підхід, використовуються такі методи як аналіз, логічний, спеціально-юридичний, порівняльно-правовий);

— І. Еверс та О. Рейц встановили важливі для історико-правової науки факти про кримінально-правові відносини в Київській Русі, обґрунтували суть авторського погляду на зміст окремих видів злочинів (проти особи, власності) та покарань (помста як вид покарання, грошова винагорода, “поток і пограбування”).

2. Разом із спільними рисами можна виділити і деякі особливості дослідження вченими кримінального права Київської Русі. До таких слід віднести: використання О. Рейцем більшої кількості правових пам’яток, ніж І. Еверсом; приділення уваги О. Рейцем історичній долі кримінального

права Київської Русі; різниця у критеріях періодизації — якщо І. Еверс в основу поклав релігійну ознаку, то О. Рейц — переважно державно-правовий чинник.

3. Формування історико-правової науки, загальні уявлення про місце Київської Русі в контексті російського державотворення об’єктивно позначилось на наукових поглядах І. Еверса та О. Рейца. Відтак, вченими використовується постатейний аналіз правових пам’яток, не достатньо враховувався вплив на розвиток кримінального права Київської Русі соціально-економічного чинника, розвиток кримінального права уявлявся як генезис системи покарань, кримінальне право Київської Русі пов’язувалось з кримінальним правом Московської держави.

4. Дослідження наукової концепції І. Еверса та О. Рейца дозволяє визначити деякі тенденції формування у рамках російської історико-правової науки 20-х рр. XIX ст. знань про кримінальне право Київської Русі. Такими є: його дослідження на основі ідей історичної школи права; вплив на розвиток кримінального права таких чинників як народна правосвідомість та посилення регуляторної функції держави; діалектизм, розвиток кримінального права уявлявся як якісні зміни у системі покарань; намагання відобразити розвиток кримінального права як історичний процес у правових пам’ятках; домінування історичного підходу; дослідження кримінального права Київської Русі у контексті історії кримінального права Московської держави.

Список літератури:

1. *Загоскинъ Н.П.* История права русскаго народа. Лекціи и изследованія по исторіи русскаго права. — Т. 1: Введение. Наука исторіи русскаго права. Формация народа и государства. — Казань: Типо-литография Императорскаго Университета, 1899. — 512 с.

2. *Нечкина М.В.* Густав Эверс / Труды Ин-та красной профессуры / Русская историческая литература в классовом освещении. — М.: Изд-во коммунистической академии, 1927. — Т. 1. — С. 19–49.

3. *Пичета В.И.* Введение в русскую историю (Источники и историография). — М.: Кооперативное изд-во научных работников, 1923. — 205 с.

4. *Рейцъ А.* Опыт исторіи російскихъ государственныхъ и гражданскихъ законовъ. — Пер. с нем. — М.: Въ Университетской Типографіи, 1836. — 416 с.

5. *Рубинштейн Н.Л.* Русская историография. — М.: Госполитиздат, 1941. — 659 с.
6. *Эверс І.Ф.Г.* Древнейшее русское право въ историческомъ его раскрытіи. — Пер. с нем. — СПб: Печатано въ Типографіи Штаба Отдельнаго Корпуса Внутренней Стражи, 1835. — 422 с.

РЕЗЮМЕ

В статье исследуются характер и особенности взглядов И. Эверса и А. Рейца на историю уголовного права Киевской Руси.

Доказано, что ученые поддерживали идеи исторической школы права, относили к закономерностям генезиса уголовного права Киевской Руси развитие народного правосознания и усиление роли государства, обосновали положение о развитии уголовного права Киевской Руси как о качественных изменениях в системе наказаний, соотносили исторические сведения об уголовно-правовых отношениях с правовыми источниками, использовали при исследовании как доминирующий исторический подход, обосновали суть авторского взгляда на содержание отдельных видов преступлений (против личности, собственности) и наказаний (месть как вид наказания, денежное вознаграждение, “поток и разграбление”).

SUMMARY

The article examines the views expressed by I. Evers and A. Reits on the history of criminal law in Kievan Rus.

It has been proved that the scientists supported the ideas of historical school of law, referred the development of national legal consciousness to the regularities of the genesis of Criminal Law in Kievan Rus as well as the strengthening of the state role, justified the statement about the development of Criminal Law in Kievan Rus as well as qualitative changes in the system of reprimanding, correlated historic knowledge about criminal justice relations with judicial sources, used both dominant historical approach, justified the essence of the author's view on the content of certain types of crimes (against personality, property) and punishments (revenge as a kind of punishment, gratuity, “stream” and “plundering”).

*Рекомендовано кафедрою
теорії та історії держави і права*

Подано 02.02.07